

УДК 342.72(477)+341.217(4-6ЄС):355.01+616-036.2
DOI <https://doi.org/10.32782/app.v70.2022.24>

Н. В. Шелевер

orcid.org/0000-0003-3641-4910

Web of Science Researcher ID: AAI-9623-2021

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри адміністративного, фінансового
та інформаційного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ДОСТУП ДО СУДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПАНДЕМІЇ COVID-19

*Йти до суду – значить звертатися
до справедливості, оскільки суддя прагне бути
ніби уособленою справедливістю; до того ж
люди шукають неупередженого суддю...*

Аристотель

Постановка проблеми та актуальність теми дослідження. Кожна особа має право на звернення до суду за захистом своїх законних прав, свобод та інтересів. Доступ до суду є однією із складових права людини на справедливий суд. Якщо нема доступу до правосуддя, то про яке справедливе судочинство взагалі може йти мова. Адже доступ до суду гарантований Конституцією України, міжнародними актами, тлумачиться Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ). Право на доступ до суду не є абсолютним та може бути обмежене, проте на відміну від інших прав має особливий характер і вимагає дотримання відповідних правил (строки, різні процедури, судовий збір тощо).

Право на доступ до суду означає, що суди повинні бути доступними. Це означає і доступ до інформації та судових рішень. Існують певні обмеження щодо доступу до суду, наприклад: високі ставки судового збору, наявність конституційно-правового імунітету для певної категорії осіб, вік особи, дієздатність тощо.

Проте в умовах пандемії COVID-19 важливим питанням є дослідження сучасного стану доступу особи до суду, адже такий доступ повинен бути ефективним. **Метою** статті є дослідження питання реалізації права на звернення до суду, обмеження цього права, дослідження позицій ЄСПЛ. Окрім цього, на даний час в Україні введено воєнний стан. Доступ до суду є актуальним питанням наразі в тих регіонах, де нема бойових дій, а після завершення війни буде актуальним як ніколи.

Завдання статті полягає у з'ясуванні проблем щодо доступу до суду, які виникли у зв'язку з введенням в Україні спочатку карантину, а потім уже і воєнного стану та наданні відповідних пропозицій щодо вирішення цих питань. Завдяки **аналітичному методу**, складовою права на справедливий суд виділено саме доступ до суду. При дослідженні застосовано також **формально-юридичний метод**, оскільки за його допомогою досліджено проблеми, які виникають при реалізації конституційного права на доступ до суду в умовах пандемії та воєнного стану.

Питання доступу до суду розглядається у працях таких вчених як В. Городовенко, П. Гуйван, О. Лемак, П. Рабінович, М. Стефанчук, С. Шевчук та інших. Проте необхідним є дослідження практичного втілення п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод під час пандемії COVID-19 та війни з Російською Федерацією. Це і стало **предметом** дослідження.

Виклад основного матеріалу. Всі права та свободи людини були б абстрактними, якби не було права на доступ до суду, а відновлення права не відбувалося. Право на доступ до суду не є абсолютним, а обмежується законом, проте це обмеження не має впливати на суть самого права. У зв'язку з прагненням України стати повноправним членом Європейського Союзу важливою вимогою до нашої держави є забезпечення права на справедливий суд, однією

із складових якого є доступ до суду. Чи забезпечується такий доступ до суду в Україні в період війни з Російською Федерацією та пандемії COVID-19?

У Конституції України не закріплено безпосередньо право на справедливий суд, але у відповідності до ст. 8 Конституції України існує конституційна гарантія для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина. У ст. 55 Основного Закону держави зазначається, що суд захищає права і свободи людини і громадянина, не може бути ніяких законних обмежень для перешкоди у захисті прав людини (Конституція України, 1996).

Доступність до правосуддя гарантується Конституцією України та закріплена в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 року (Верховна Рада України, 2016). Конституційне право на доступ до правосуддя не є безмежним. Право на участь у судовому розгляді є важливою частиною права на доступ до суду і не може бути формальним, а має бути ефективним. Для забезпечення права доступу до суду Верховна Рада України у 2015 році прийняла Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд» (Верховна Рада України, 2015). Проте, на мою думку, даний закон є неефективним, як власне і сама судова реформа.

Суть поняття «доступ до суду» полягає у можливості особи звернутися до суду за захистом свого права. Конституційний Суд України в рішенні від 25 грудня 1997 року (справа за зверненням жителів міста Жовті Води) у ч. 1 ст. 55 зазначає наступне: «Кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку. Суд не може відмовити у правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їх права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод. Відмова суду в прийнятті позовних та інших заяв, скарг, оформлених відповідно до чинного законодавства, є порушенням права на судовий захист, яке згідно зі ст. 64 Конституції України не може бути обмежене» (Конституційний Суд України, 2001).

Конституційний Суд України у своєму рішенні від 12.04. 2012 р. № 9-рп/2012 зазначає, що право на доступ до суду полягає в можливості особи ініціювати судовий розгляд та брати участь у цьому судовому процесі. Нікого не можна позбавити чи обмежити в такому праві (Конституційний Суд України, 2012).

В умовах пандемії збільшилася кількість судових засідань, проведених в режимі відеоконференцій. Учасники можуть подавати клопотання про проведення таких засідань і використовувати власні технічні засоби. А якщо особа не має такі технічні засоби і проведення такого засідання буде неможливим, то чи не буде це порушенням права людини на доступ до суду? Окрім цього, вважаю, що негативно на доступ до суду впливає і те, що на особу, яка подала клопотання про проведення судового засідання в режимі відеоконференції, покладаються усі ризики щодо не проведення судового засідання з технічних причин (відсутність електроенергії, Інтернету тощо).

Право на звернення до суду є складовою права на справедливий судовий розгляд, оскільки гарантує право кожної особи на можливість звертатися до суду з метою захисту свого порушеного права. Якщо суд необґрунтовано відмовляє особі у праві на звернення до нього та на отримання відповідного рішення за висунутими вимогами, то це слід розглядати як порушення права на доступ до суду.

Право на доступ до суду не є абсолютним. Це право може бути обмежене, але ці обмеження повинні відповідати юридичній меті. Такі обмеження мають бути пропорційними між використовуваними інструментами і метою, яку прагнули досягти. Якщо встановлюються якісь незаконні обмеження щодо права на доступ до суду, то права і свободи людини залишаються в такому випадку лише теоретичними та ілюзорними до того часу, поки порушене право не буде відновлено.

У ст. 6 Конвенції прямо не закріплений інститут доступу до правосуддя. Проте в рішенні від 21 лютого 1975 року «Голдер проти Сполученого Королівства» ЄСПЛ зазначив, що судовий розгляд є фікцією, якщо особа не має реального доступу до правосуддя. У цьому Рішенні вперше закріплено право на доступ до суду, бо Конвенція у розумінні Суду має захищати і право на те, що справа буде розглядатися. ЄСПЛ прийшов до висновку, що право особи на доступ до суду закріплене у ч. 1 ст. 6. Конвенції (ЄСПЛ, 1975).

Також вагомою перешкодою для звернення особи за захистом своїх прав до суду є збільшення розміру судового збору. Такі ставки судового збору призводять до того, що в багатьох осіб взагалі пропадає бажання звертатися до суду. Отже, право на звернення до суду у таких випадках порушено. В Україні часто зустрічаються випадки, коли судові засідання проводяться не у залі судових засідань, а у кабінеті судді. І це є порушенням права громадськості на доступ до суду.

Порушенням права на доступ до суду є і той випадок, коли правом на звернення до суду наділяється інший позивач. У рішенні ЄСПЛ «Філіс проти Греції» позивач не мав права звернутися з позовом про виплату коштів за виконані проекти ним як інженером. Такий позов мала право подати тільки Технічна Палата Греції. Дану ситуацію ЄСПЛ розцінив як порушення права на доступ до суду (ЄСПЛ, 1991).

У справі «Bellet v. France» Суд зазначив, що «стаття 6 §1 Конвенції містить гарантії справедливого судочинства, одним з аспектів яких є доступ до суду. Рівень доступу, наданий національним законодавством, має бути достатнім для забезпечення права особи на суд з огляду на принцип верховенства права в демократичному суспільстві. Для того, щоб доступ був ефективним, особа повинна мати чітку практичну можливість оскаржити дії, які становлять втручання у її права» (ЄСПЛ, 1995).

У Рішенні від 26 березня 1985 р. «Х. і У. проти Нідерландів» ЄСПЛ зазначив на рахунок дітей, які відстають у розумовому розвитку. Такі діти не мають можливості самостійно звернутися до суду за захистом своїх прав. Їх інтереси представляють батьки чи піклувальники. Якщо таке право не надається, то у внутрішньому законодавстві відсутні ефективні засоби захисту. Про це йдеться у рішенні від 16 липня 2002 р. «Р.С. і S. проти Сполученого Королівства» (ЄСПЛ, 1985).

Деякі держави намагалися певним суб'єктам зробити перепони для судового захисту прав. Так, у рішенні від 9 грудня 1994 р. «Святі монастирі проти Греції» суд зазначив, що влада Греції робила перепони для релігійної організації щодо звернення до суду за захистом своїх прав. Вважалося, що церква не є суб'єктом права і не може звертатися до суду (ЄСПЛ, 1994).

Інколи держави накладали на своїх громадян «грошовий бар'єр» для звернення до суду. Так, у Рішенні від 15 лютого 2000 р. «Гарсія Манібардо проти Іспанії» зазначається, що на практиці необхідність внесення великих грошових сум на депозит суду робить перешкоди заявнику у доступі до правосуддя (ЄСПЛ, 2000).

З іншої сторони, вимога про сплату судового збору обмежує подання необґрунтованих позовів та стримує недобросовісних позивачів. Проте такі обмеження повинні не порушувати «саму сутність права». Наприклад, якщо провадження у справі зупиняється судом на дуже довгий час, то це порушує право на доступ до суду, бо перешкоджає особі отримати рішення суду, тобто вирішення її спору. Право брати участь у розгляді є невід'ємною частиною права на доступ до правосуддя.

Забезпечення доступу до судів є важливою гарантією для вирішення проблем, які виникають під час пандемії, зокрема, загрози виселення, втрати роботи, бідності та домашнього насильства.

Кожна людина розраховує та вірить законам і судам з метою захисту своїх прав. Проте, на жаль, в Україні наявність гарно прописаного законодавства ще не означає, що воно діє. Закони закріплюють захист працівників, але роботодавці не завжди дотримуються букви закону. У законодавстві закріплюється право на справедливий суд, але не кожний судовий процес проводиться справедливо.

Пандемія ще більше посилила несправедливість у системі правосуддя, насамперед це стосується доступу людини до суду. Віртуальне правосуддя призвело до несправедливості, адже є населені пункти, де взагалі відсутній Інтернет, деякі громадяни не мають комп'ютерів та смартфонів. Тому такі люди зустрілися з проблемою доступу до судів в часи пандемії.

Світова пандемія вплинула на діяльність судів, адже багато судів закриваються, коригують свою діяльність – і це призводить до збільшення тривалості судового процесу. Тому держава повинна розробити відповідні заходи щодо боротьби з поширенням COVID-19, які впливають і на права людини, зокрема, і на можливість людей отримати доступ до правосуддя і

отримати своєчасне, ефективне, справедливе вирішення спору. Необхідним є забезпечення справедливих, ефективних та швидких механізмів вирішення спорів, одним з яких є медіація.

Доступ до правосуддя дає можливість захистити свої права в судовому порядку. Це є важливим елементом верховенства права. Право людини на доступ до правосуддя закріплено у ст. 6 і 13 Європейської конвенції з прав людини (Рада Європи, 1950), у ст. 47 Хартії основних прав ЄС, яка гарантує право на справедливий судовий розгляд та ефективний правовий захист (Європейський парламент, 2000).

Кожна людина хоче мати доступ не лише до суду, але й до справедливого вирішення її спору. Якщо проаналізувати п. 9 постанови Великої Палати Верховного Суду (справа №9901/283/19 від 21.08.2019), то право на судовий захист передбачає можливість звернення до суду за захистом свого порушеного права. Проте позивач повинен обґрунтувати порушення своїх прав, тобто воно має бути реальним. Вважаємо, такий запобіжник Велика Палата Верховного Суду встановила для запобігання необґрунтованих позовів, бо часто на практиці зустрічаються необґрунтовані позови (Велика Палата Верховного Суду, 2019).

Для того, щоб забезпечити справедливий суд та справедливий розгляд справи, необхідно, насамперед, надати особі можливість звернутися до суду за захистом своїх прав. Держава в умовах пандемії коронавірусної інфекції не має права створювати людині перешкоди у праві на доступ до суду, бо це є невід'ємним елементом права на справедливий суд, а, отже, і порушенням п. 1 ст. 6 Конвенції. Відповідні обмеження у праві на доступ до суду можуть бути закріплені на законодавчому рівні, але їх метою є запобігання зловживань з боку недобросовісних позивачів.

Держава не має робити перешкоди для доступу до суду. Це гарантується Основним Законом України, а саме у ст. 55 йдеться про гарантування кожному права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень.

Важливим питанням є реалізація норм Конвенції на практиці, особливо це стосується права на доступ до правосуддя. На думку П. Гуйвана, «...прямим порушенням повноваження на доступ до суду є необхідність отримання спеціальних дозволів на звернення до суду або обов'язок особи до моменту звернення до суду з позовом вичерпати передбачені законодавством способи досудового врегулювання спору чи внутрішньовідомчу систему подання скарг» (Гуйван, 2019, С. 133).

Вважаємо, що в умовах пандемії держава повинна ще більше сприяти особам у доступі до суду та вживати всі необхідні заходи для того, щоб порушене право було відновлене. Право на доступ до суду має «застосовуватися на практиці і бути ефективним» (ЄСПЛ, 1995). Окрім цього, особа «повинна мати реальну можливість оскаржити дію, що порушує її права» (ЄСПЛ, 2003).

Як справедливо зазначає П. Гуйван: «Попри неодноразову констатацію порушень права на вільний доступ до правосуддя, своєчасний та неупереджений розгляд справи у національному суді (п. 1 статті 6 Конвенції) Європейським судом у своїх численних рішеннях, українське судівництво реагує на це дуже кволо. Відсутність відповідних юридичних гарантій становить велику небезпеку для верховенства права. Нагальною залишається потреба у тому, щоб судді усвідомлювали особисту відповідальність за своєчасний розгляд справ, не допускали фактів відмови у доступі до правосуддя, вживали всіх необхідних заходів з метою неухильного дотримання принципу неупередженості і безсторонності. Неправильний підхід українських судів призведе до порушення прав держави Україна як сторони майбутнього процесу у ЄСПЛ. Зрештою, подібне завідоме незастосування чинного українського законодавства, до якого відноситься Конвенція, при розгляді судом справи, як мінімум, мусить тягти застосування до судів дисциплінарного стягнення за п. 7 ч. 1 ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (Гуйван, 2019, С. 144-145).

В Україні з 24 лютого 2022 року Указом Президента України №64/2022 введено воєнний стан. В Указі зазначається, що «у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб

у межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (Президент України, 2022).

Конституційне право людини на судовий захист не може бути обмеженим. У відповідності до Закону України «Про правовий режим військового стану» в умовах воєнного стану повноваження судів не можуть бути обмежені. Заборонено прискорювати чи скорочувати будь-які форми судочинства. Прогалиною у чинному законодавстві є те, що в процесуальних кодексах відсутні правила розгляду справ у воєнний час.

Якщо від початку війни багато судів припинили роботу, то це не означає що розгляд справи припинився. Верховний Суд врегулював дану проблему та своїми розпорядженнями змінив територіальну підсудність близько 100 судів. Так, у Харківській та Чернігівській областях більшість судів не працюють. Для вирішення цієї проблеми Верховний Судом визначено суди, які будуть розглядати справи замість цих судів. Розпорядженням Голови Верховного Суду від 08.03.2022 №2/0/9-22 «Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану», відповідно до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», враховуючи неможливість судами здійснювати правосуддя під час воєнного стану, змінено територіальну підсудність судових справ (Інформаційно-юридичний сайт «Я і Закон», 2022).

Якщо пандемія COVID-19 внесла свої корективи у діяльність національних судів, то війна змінила життя українців. Варто зазначити, що в тих областях України, де не ведуться бойові дії, суди працюють, доступ до суду є, документи приймаються та здійснюється розгляд справ. Суди відкриті лише для учасників процесу. У такий надскладний для України час встановлено навіть чергування працівників судів у вихідні дні. Тому доступ до суду забезпечено у всіх регіонах, де не ведуться бойові дії.

Під час війни кожна особа, права якої порушені, має право звертатися до суду для захисту своїх прав з дотриманням правил територіальної підсудності. Документи можна направляти поштою або електронною поштою з дотриманням вимог щодо підписання документів за допомогою ЕЦП або з використанням підсистеми «Електронний суд». Проте строки, які визначені процесуальними кодексами, в умовах війни можуть бути трохи іншими.

Рада суддів України рекомендує всім судам України в умовах воєнного стану «по можливості відкладати розгляд справ (за винятком невідкладних судових розглядів) та знімати їх з розгляду, зважати на те, що велика кількість учасників судових процесів не завжди мають змогу подати заяву про відкладення розгляду справи через задіяння до функціонування критичної інфраструктури, вступ до лав Збройних сил України, територіальної оборони, добровольчих воєнних формувань та інших форм протидії збройної агресії проти України, або не можуть прибути в суд у зв'язку з небезпекою для життя. Справи, які не є невідкладними, розглядати лише за наявності письмової згоди на це усіх учасників судового провадження» (Рада суддів України, 2022).

Під час пандемії набуло популярності дистанційне правосуддя і весною 2020 року парламент прийняв закони, що надали можливість брати участь у судових засіданнях дистанційно і тим самим реалізувати своє право на справедливий судовий розгляд.

Хоча воєнний стан не впливає на процес здійснення судочинства, проте труднощі є, оскільки забезпечити безперервну роботу судової гілки влади під час війни є вкрай складно.

Вважаю, що після закінчення війни особи, які постраждали, взагалі повинні бути позбавлені сплати судового збору при поданні позовів до судів, оскільки сплата судового збору є несправедливою і недоречною. Це є необґрунтованим тягарем для жертви війни, обмежує право заявника на доступ до суду.

Висновки. Отже, пандемія коронавірусу COVID-19 спричинила українцям певні перешкоди щодо доступу до суду. Проте війна кардинально змінила життя всіх та поглибила кризу. Порушуються права людини, а жертви війни знаходяться в бомбосховищах. В окремих судах встановлено особливий режим роботи в умовах воєнного стану. Так, суддям рекомендовано відкласти в межах процесуальних строків розгляд справ у відкритих судових засіданнях. Учасникам судового процесу рекомендовано утриматися від відвідування суду та реалізо-

увати свої процесуальні права та обов'язки з використанням засобів електронного зв'язку. Першочерговим завданням для нашої держави повинно стати припинення війни, бо саме завершення воєнних дій призведе до належного доступу до суду та ефективного захисту порушених прав жертв війни судами.

Література

- В Україні припинили роботу ще 33 суди. URL: <https://yaizakon.com.ua/v-ukrayini-pripili-robotu-shhe-33-sudi/?fbcl> (дата звернення: 12.09.2022).
- Гуйван П. Д. Право на справедливий суд: сутність та темпоральні виміри за міжнародними стандартами: монографія. Харків : Право, 2019. 584 с.
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи. Ратифікація, підстава – 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_004 (дата звернення 18.09.2022).
- Конституційний Суд України: рішення. Висновки. 1997-2001 / ред. П. Б. Євграфов. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 512 с.
- Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
- Постанова Великої Палати Верховного Суду від 21.08.2019, справа № 9901/283/19. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/84229880> (дата звернення: 17.09.2022).
- Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2> (дата звернення: 18.09.2022).
- Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України від 12.02.2015 р. № 192-VIII. Дата оновлення: 05.01.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19#Text> (дата звернення: 17.09.2022).
- Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. Дата оновлення: 22.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 17.09.2022).
- Рада суддів України. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu> (дата звернення: 17.09.2022).
- Рішення ЄСПЛ від 4 грудня 1995 р. у справі «Bellet v. France» (заява № 23805/94).
- Рішення ЄСПЛ від 15 лютого 2000 р. у справі «Гарсія Манібардо проти Іспанії» (García Manibardo c. Espagne) (заява № 38695/97).
- Рішення ЄСПЛ від 21 лютого 1975 р. у справі «Голдер (Golder) проти Об'єднаного Королівства» (заява № 4451/70).
- Рішення ЄСПЛ від 10 квітня 2003 р. у справі «Nunes Dias v. Portugal» (заяви № 69829/01; № 2672/03).
- Рішення ЄСПЛ від 1 вересня 1997 р. у справі «Святі монастирі проти Греції» (заява № 10/1993/405/483-484).
- Рішення ЄСПЛ від 27 серпня 1991 р. у справі «Філіс проти Греції» (заява № 12750/87; 13780/88; 14003/88).
- Рішення ЄСПЛ від 26 березня 1985 р. у справі «X. і Y. проти Нідерландів» (X and Y v. the Netherlands) (заява № 8978/80).
- Хартія основних прав Європейського Союзу: міжнародний документ від 07.12.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text (дата звернення: 18.09.2022).

References

- V Ukraini pryprynyly robotu shche 33 sudy [Another 33 courts in Ukraine have stopped working]. Retrieved from <https://yaizakon.com.ua/v-ukrayini-pripili-robotu-shhe-33-sudi/?fbcl> [in Ukrainian] (2022, September, 12).
- Huyvan, P.D. (2019). *Pravo na spravedlyvyy sud: sutnist' ta temporal'ni vymiry za mizhnarodnyimi standartamy* [The right to a fair trial: essence and temporal dimensions according to international standards]. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
- Rada Yevropy. *Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod*. [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_004 [in Ukrainian]. (2022, September, 18).
- Yevhrafov P.B. (ed.) (2001) *Konstytutsiynyy Sud Ukrayiny: rishennya. Vysnovky. 1997-2001* [The Constitutional Court of Ukraine: decision. Conclusions. 1997-2001]. Kyiv : Yurinkom Inter.
- Konstytutsiia Ukrainy: *Zakon Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. No 254k/96-VR*. (The Constitution of Ukraine: Law of Ukraine of June 28. 1996 No 254k / 96-VR). *Known The Verkhovna Rada of Ukraine*. 1996. No 30. Art. 141. [in Ukrainian]
- Postanova Velykoyi Palaty Verkhovnoho Sudu [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court]. Retrieved from <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/84229880> [in Ukrainian]. (2022, September, 17).

Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro vvedennya voyennoho stanu v Ukraini» [Decree of the President of Ukraine «On the imposition of martial law in Ukraine»]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2> [in Ukrainian]. (2022, September, 18).

The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), On ensuring the right to a fair trial, Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19#Text> [in Ukrainian]. (2022, September, 17).

The Verkhovna Rada of Ukraine (2016), On the judiciary and the status of judges. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> [in Ukrainian]. (2022, September, 17).

Presssluzhba RSU [Press service of the RSU]. Retrieved from <http://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu> [in Ukrainian]. (2022, September, 17).

Rishennya YeSPL vid 4.12.1995 u spravi “Bellet v. France” (zayava №23805/94) [Judgment of the European Court of Human Rights of 27 December 1995 in the case of Bellet v. France] (application no. 23805/94) [in English]

Rishennya YeSPL vid 15.02.2000 “Garsiya Manibardo proty Ispaniyi” (García Manibardo c. Espagne) (zayava №38695/97) [Judgment of the European Court of Human Rights of 27 February 2000 in the case of García Manibardo v. Spain] (application no. 38695/97) [in English]

Rishennya YeSPL vid 21.02.1975 “Holder (Golder) proty Obyednanoho Korolivstva” (zayava №4451/70) [Judgment of the European Court of Human Rights of 21 February 1975 in the case of Holder (Golder) v. United Kingdom] (application no. 4451/70) [in Russian]

Rishennya YeSPL vid 10.04.2003 “Nunes Dias v. Portugal” (zayavy №69829/01; №2672/03) [Judgment of the European Court of Human Rights of 10 April 2003 in the case of Nunes Dias v. Portugal] (application no. 69829/01; №2672/03) [in English]

Rishennya YeSPL vid 1.09.1997 u spravi “Svyati monastyri proty Hretsiyi” (zayava №10/1993/405/483–484) [Judgment of the European Court of Human Rights of 1 September 1995 in the case of Holy Monasteries v. Greece] (application no. 10/1993/405/483–484) [in English]

Rishennya YeSPL vid 27.08.1991 “Filis proty Hretsiyi” (zayava №12750/87; 13780/88; 14003/88) [Judgment of the European Court of Human Rights of 27.08.1991 in the case of Philis v. Greece] (application no. 12750/87; 13780/88; 14003/88) [in English]

Rishennya YeSPL vid 26.03.1985 “Kh. i Y. proty Niderlandiv” (X and Y v. the Netherlands) (zayava №8978/80) [Judgment of the European Court of Human Rights of 26 March 1985 in the case of X and Y v. the Netherlands] (application no. 8978/80) [in English]

Khartiya osnovnykh prav Yevropeyskoho Soyuzu [Charter of Fundamental Rights of the European Union]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text [in Ukrainian]. (2022, September, 18).

Анотація

Шелевер Н. В. Конституційне право на доступ до суду в умовах воєнного стану та пандемії COVID-19. – Стаття.

У статті розглянуто питання дотримання в Україні конституційного права на доступ до суду в умовах воєнного стану та пандемії COVID-19. Це право гарантовано Конституцією України, міжнародними актами та є запорукою справедливого судочинства. Проблематику права на доступ до суду досліджували науковці й практики, проте важливим є його вивчення за нових умов – під час воєнного стану в Україні та пандемії коронавірусної хвороби. Не можна вести мову про справедливий суд, не забезпечивши спочатку доступу до нього. Під доступністю правосуддя потрібно розуміти не лише доступ до суду, але й до його рішень. Обмеження, які законодавство встановлює щодо доступу до суду, є лише стимульвальним механізмом для захисту судів від недобросовісних позивачів. У статті наголошено, що на доступ до суду негативно вплинула пандемія коронавірусної хвороби COVID-19, а війна з Російською Федерацією взагалі призвела до того, що зруйновано багато судів, а люди масово перебувають у бомбосховищах. Вивчено відповідні проблеми та вказано на шляхи їх вирішення. Проаналізовано окремі рішення Європейського суду з прав людини. Наголошено на тому, що право на доступ до суду є важливим елементом верховенства права та можливістю захистити свої права в судовому порядку. При цьому це має бути реальна можливість оскарження дій, які порушують права. В умовах пандемії доступ до суду забезпечено, хоча й виникають деякі проблеми. Віртуальне правосуддя в умовах пандемії призвело до несправедливості. Проте воєнний стан в Україні цілковито змінив життя наших громадян і про доступ до судів у тих громадах, які найбільше потерпають від агресора, взагалі не може бути мови. Агресор порушив не лише право на доступ до суду, яке гарантовано п. 1 ст. 6 Конвенції, але й низку інших прав мирних мешканців нашої держави, за які має понести відповідальність. Першорядним завданням для України має стати припинення війни, вступ до Європейського Союзу та НАТО, тому що в такий час не можуть повноцінно функціонувати демократичні інститути, а жертви війни повинні мати можливість подати до судів позови.

Ключові слова: війна, Конвенція, суд, Конституція України, рішення ЄСПЛ, Європейський Союз, НАТО.

Summary

Shelever N. V. Constitutional right to access to court under conditions of martial law and the COVID-19 pandemic. – Article.

The article considers the issue of observance in Ukraine of the constitutional right to access to court in martial law and the COVID-19 pandemic. This right is guaranteed by the Constitution of Ukraine, international acts and is a guarantee of fair trial. This issue has been studied by scientists and practitioners, but it is important to study it in the new conditions – the martial law in Ukraine and the coronavirus pandemic. It is impossible to talk about a fair trial without first providing access to it. Access to justice should be understood not only as access to court, but also to its decisions. Restrictions imposed by law on access to justice are only a deterrent to protect courts from unscrupulous plaintiffs. The article emphasizes that access to justice was initially negatively affected by the COVID-19 coronavirus pandemic, and the war with the Russian Federation in addition led to the destruction of many courts, and people are in bomb shelters. The relevant problems are studied and ways to solve them are indicated. Some decisions of the European Court of Human Rights are analyzed. It emphasizes that the right of access to justice is an important element of the rule of law and is an opportunity to defend one's rights in court. At the same time, this should be a real opportunity to appeal against actions that violate rights. The pandemic provides access to justice, although there are problems. Virtual justice in a pandemic has led to injustice. However, the martial law in Ukraine has completely changed the lives of our citizens and there can be no question of access to courts in those areas that suffer the most from the aggressor. The coronavirus pandemic has made some adjustments to access to justice. However, martial law has suspended such access in most regions of Ukraine. The aggressor violated not only the right of access to court, which is guaranteed by paragraph 1 of Art. 6 of the Convention, but also a number of other rights of civilians of our state, for which he must be held accountable. Ukraine's priority must be to end the war, join the European Union and NATO, because in such a difficult time democratic institutions cannot function properly and victims of war must be able to sue.

Key words: war, Convention, court, Constitution of Ukraine, ECtHR decisions, European Union, NATO.